

Sgwrs Siars yng Nghwrdd Sefydlu Brian yn Llandegla

23 Chwefror 2025

Rhagymadrodd

Noswaith dda i chi 'gyd. Wrth ddechrau, gadewch i fi wneud yn glir, rhag ofn fod 'na unrhyw amheuaeth, nad wyf yn weinidog nac yn athronydd. Ond rwy'n Gristion o ran magwraeth ac o ran dewis, ac mae 'da fi addysg wyddonol sy'n fy annog i drïo deall ac esbonio ... deall ac esbonio popeth rwy'n gallu, a dweud y gwir (-;

Rwy' hefyd yn hollol sicr fod 'na bobl gwell i roi'r *sgwrs siars* heddiw. Ond wedi dweud hynny, mae'n bleser cael gwneud.

Dewis credu

Fel mae rhai ohonoch yn gwybod, rwy'n ystadegydd o ran bywoliaeth; yn delio â data, a modelau mathemategol, ac ansicrwydd; a thrïo gwneud hynny mewn ffordd sydd mor wrthrychol â phosib. Mae'n anodd weithiau felly i fod yn wyddonydd ac yn Gristion. Mae'r addysg wyddonol yn mynnu bod dyn yn canfod *tystiolaeth* uniongyrchol ddiarnheul cyn derbyn neu gredu unrhywbeth; yn mynnu eich bod chi'n "*doubting Thomas*" go iawn o reddf. Ond mae'r ffordd Gristnogol yn seiliedig ar *ffydd*. Drwy ffydd y daw'r bywyd Cristnogol yn fyw.

Rhai blynyddoedd yn ol nawr, fe welais i ffilm ar Netflix o'r enw "*A week away*"; mae yno o hyd, gyda llaw. "*Musical*" yw'r ffilm, yn sôn am wythnos ym mywydau criw o bobl ifanc mewn "*summer camp*" Cristnogol yn yr UD. Mae bachgen, sydd wedi colli ei ffordd am amryw o resymau, yn dod i weld fod 'na ffordd well, yn gwneud ffrindiau gorau newydd, ac yn syrthio mewn cariad mewn mwy nag un ystyr.

(Gyda llaw, mae Jana'r wraig yn dweud taw sothach llwyr yw'r ffilm i gyd, ond mae'n rhaid i fi gyfaddef i fi ei fwynhau'n arbennig, a'i wyllo sawl gwaith.)

Mewn un golygfa, mae'r ddau brif gymeriad, y bachgen a'i ddarpar-gariad, yn siarad am eu teuluoedd a'u ffydd. Mae'r ferch yn esbonio'i daliadau fel hyn: "I don't *know know*; I just choose to believe; I mean, that's faith, right?" Hynny yw, er nad yw hi'n gallu profi tu hwnt i amheuaeth bod ei ffydd yn iawn, neu'n gywir, eto i gyd y mae wedi *dewis credu*. Mae'n rhaid i mi ddweud y cafodd y brawddegau cryn effaith arna i. *Dewis credu*. Mor syml, mor drawiadol o syml. Dewis credu. Nid gorfodaeth, na disgwyliad; nid arferiad, na flach o weledigaeth 'chwaith, ... jyst dewis.

"Wele, yr wyf yn sefyll wrth y drws ac yn curo; os clyw rhywun fy llais ac agor y drws, dof i mewn ato, a bydd y ddau ohonom yn cydfwyta gyda'n gilydd." [Datguddiad 3:20]

“Llunydd llawenydd i'm llyw, â'i neges
Anhygoel, unigryw;
Adwy mewn storom ydyw:
Da 'di cymodi â Duw.

Fe yw undeb cyfandod - rhith a hud
Anrheithiedig orfod;
Drwy faddau daw rhyfeddod:
“Gad e 'fynd, a 'gei di fod.”

Heol drwy lyn amheuaeth, llusern yw
Gras Duw, gweledigaeth;
Agoriad cariad i'r caeth,
'Drwy ei gariad, rhagoriaeth.

I'r dŵr er fy mhryderon - yn eisiau
Ias y ffrydiau bywion;
Yn llwyr, â'm henaid yn llon
Er oifad yn yr afon.

Melten llachar a tharan eiliad gwyrth
Gweld y gwir o'r unman;
'Nawr y Gair yw gwefr y gân:
Cafell y cariad cyfan.

Gwefreiddiol fraint duwiolfryd ei gariad
O'm gwawrio i'm machlud;
Llonni, byw, yw'm lle'n y byd:
Amen i bob un munud.

Codi cyni meddwl cau - rhoi eigion
Y galon i'r golau;
Clir yw gwawr y gwir o'r gau:
Tad, dy gariad yw'r gorau.”

Gwyddoniaeth a Christnogaeth

“Y mae'r nefoedd yn adrodd gogoniant Duw, a'r ffurfafen yn mynegi gwaith ei ddwylo. Y mae dydd yn llefaru wrth ddydd, a nos yn cyhoeddi gwybodaeth wrth nos. Nid oes iaith na geiriau ganddynt, ni chlywir eu llais; eto fe â eu sain allan drwy'r holl ddaear a'u lleferydd hyd eithafoedd byd. Ynddynt gosododd babell i'r haul, sy'n dod allan fel priodfab o'i ystafell, yn llon fel campwr yn barod i redeg cwrs. O eithaf y nefoedd y mae'n codi, a'i gylch hyd yr eithaf arall; ac nid oes dim yn cuddio rhag ei wres.” [Salm 19:1-6]

Ry'n ni'n hedfan drwy'r gofod ar gilcyn o ddaear go gyffredin sy'n cylchdroi ar ei hechel, ac o amgylch pelen enfawr o blasma crasboeth, ar gyflymder hollol boncysr. Mae'r belen grasboeth mor

gynnes fel fod gronynnau bychain y tu fewn iddi yn sticio at ei gilydd i greu elfennau mwy, sy'n gerrig sylfaen i bopeth a ganfyddwn, gan greu mwy a mwy o wres. Ac mae'r belen ei hun yn hyrddio drwy'r gofod i'r dyfodol fel un o sêr go gyffredin ein galaeth, un o alaethau go gyffredin ein bydysawd, sydd ei hun wedi ehangu o un pwynt cychwynnol dros filoedd o filiynau o flynyddoedd. A 'does neb â'r un clem sut a pham ddechreuodd y cyfan oll!

Dros gyfnod maith, rhyw ffordd neu gilydd datblygodd bywyd ar ein Daear, bywyd a gyd-esblygodd yn filiynau o rywogaethau o blanhigion ac anifeiliaid. Mae'r ddynoliaeth yn rhan o'r rhyfeddod hwn, â'r ddawn i greu cymdeithas sy'n aml yn ffynhonnell allgarol o hapusrwydd, gofal a chysur.

Ac â bod yn onest, mae bodolaeth y bydysawd, a'n rhan ni ynndo, tu hwnt i'n deall. Mae'n hymwybyddiaeth o'n bodolaeth a'n bydysawd, a'n gallu i ddechrau rhesymegu amdano, yn wyrthiol.

Mae'r ffaith bod ein byd yn esboniadwy o gwbl yn anhygoel: does dim rheswm o gwbl y dylai fod. Paham fod yr haul yn codi pob bore? Paham mae'n calonnau ni'n dal i guro bob dydd? Paham ei fod yn annodd i ni ddychmygu, mewn unrhyw fydysawd arall, na fyddai un ac un yn adio at ei gilydd i roi dau?

Yn bresennol, mae rhai gwyddonwyr fel petaent yn gwrthod wynebu'r cwestiwn mwyaf: paham fod 'na unrhyw beth o gwbl yn bodoli, yn hytrach na dim byd o gwbl. Mae'n nhw'n honni fod y fath gwestiwn yn annilys, yn *anwyddonol*. Rhyw arferiad gwleidyddol gywir yw hwn, credaf i, i gydymffurfio â'r byd seciwlar sydd yn ohoni. Ofn, bron, i fynd yn erbyn y llif.

Ond mae 'na hanes am y *gwyddonwyr mawr* yn dweud pethau llawer mwy di flewyn ar dafod. Y diweddar ffisegydd Carl Sagan sylwodd un tro, bod dyn fel pili-pala sy'n gwibio am ddiwrnod gan feddwl ei fod am fyw am byth. Fel Einstein o'i flaen, dywedodd hefyd fod y gwyddonol a'r ysbrydol yn cyd-fynd, a bod y gwyddonol yn ffynhonnell o'r ysbrydol: "Wrth gydnabod ein rhan mewn anferthedd o flynyddoedd-golau a hynt yr oesoedd, wrth amgyffred â chymhlethdod, harddwch a chynildeb bywyd, mae'r teimlad arwyrain, hediadol, yr ymdeimlad hwnnw o lawenydd a gostyngedd rwydd ar y cyd, yn wirioneddol ysbrydol."

"Wele, yr wyf yn sefyll wrth y drws ac yn curo; os clyw rhywun fy llais ac agor y drws, dof i mewn ato, a bydd y ddau ohonom yn cydfwyta gyda'n gilydd."

Ffiniau'n dealltwriaeth

Mae gwneud gwyddoniaeth fel pilio winwnsyn, neu wnionyn (-;). O egluro un broses yn ymwneud â'n bydysawd, mae 'na gymhlethdod dyfnach, neu haenen newydd o anwybodaeth yn ymddangos. Creuwn fodel i esbonio'r broses, sy'n ddilys *dim ond* tra ei fod yn rhoi rhagfynegiadau (neu "predictions") rhesymol. Unwaith i rywun ddangos nad yw rhagfynegiadau model yn dda, yr ydym yn gwrthod y model a chwilio am fodel gwell. Fel dywedodd y peiriannydd-ystadegydd o Sais, George Box: *mae pob model yn anghywir, ond mae rhai modelau yn ddefnyddiol*. ("All models are wrong, but some models are useful"). Cymerwch ddisgyrchiant fel enghraifft.

Fe wyddom ni 'gyd mai swyddogaeth disgyrchiant neu "gravity" yw tynnu bodau â mas at ei gilydd, a chadw ein traed ar y ddaear yn llythrennol. Gwelir canlyniadau disgyrchiant ym mhobman o'n cwmpas, ond yn syml, 'does neb yn gwybod beth yn union "yw" disgyrchiant. 'Does neb yn gwybod 'chwaith sut a phaham fod disgyrchiant yn "*bodoli*" yn y lle cyntaf. Gallwn ragweld ei effeithiau heb ei "*weld*" na'i "*ddeall*" yn iawn. Disgyrchiant sy'n tynnu popeth â mas ynghyd drwy'n bydysawd cyfan hefyd. Ond awgryma tystiolaeth o delesgop Hubble bod ein bydysawd yn ehangu â chyfradd sy'n anghyson â'i fas a disgyrchiant. I esbonio arsylwadau fel rhai Hubble, dyfeisiodd y ffisegydd ddamcaniaeth sy'n cynnwys math newydd o fater o'r enw "dark matter" a math newydd o egni o'r enw "dark energy". Credwch neu beidio, yn ôl y ddamcaniaeth hon, dim ond 5% o gynnwys ein bydysawd yw'r "mater cyffredin" (cerrig a choed a motorbeic Y Parch. Brian Evans) y gwelwn o'n cwmpas. "Mater tywyll" yw rhyw 27%, ac "egni tywyll" yw'r 68% sy'n weddill. Eto'n drawiadol, mewn brawddeg, 'does neb yn gwybod beth yn y byd yw "mater tywyll" nag "egni tywyll". Hynny yw, 'does neb yn gallu "gweld" na "deall" 95% o gynnwys ein bydysawd. Esboniad arall yw bod ein dealltwriaeth o ddisgyrchiant yn sylfaenol wallus, er fod ein model ohono yn gallu rhagfynegi rhai pethau'n anhygoel o dda.

Wele, yr wyf yn sefyll wrth y drws ac yn curo; os clyw rhywun fy llais ac agor y drws, dof i mewn ato, a bydd y ddau ohonom yn cydfwyta gyda'n gilydd.

O wyddoniaeth i Gristnogaeth

Yn bersonol, gwelaf strwythurau'n byd, ei gymesuredd a'i batrymau, a'n *gallu* i resymegu â mathemateg amdano, fel arwydd o fodolaeth dealltwriaeth ddyfnach, dealltwriaeth sydd (fel disgyrchiant a phob ffiseg sylfaenol) tu hwnt i'n deall ni, a thu hwnt i'r byd. Ac yn wrthgyferbyniol, mae ein *anallu* amlwg i esbonio'r byd yn well nag y gallwn hefyd yn arwydd o ddealltwriaeth allanol tu hwnt i'n dealltwriaeth ni.

Os mynnwch chi, mae hyn i gyd yn arwydd o *gynllun* amlwg, hynod brydferth i'n byd. Nid cynllun creu chwe niwrnod, ond cynllun anwadol serch hynny. Mae 'na gynllun amlwg i ffiseg, a chynllun amlwg i esblygiad, a chynllun anhygoel i fathemateg. Mae fel petai rheolau mathemateg yn gallu esbonio cynllun y byd, i'r fath raddau ei fod yn ymddangos, er mwyn gwella'n dealltwriaeth, fod deall y fathemateg cyn bwysiced â deall y byd drwy arsylwad uniongyrchol.

Yn hyn i gyd mae Dyn yn *wirioneddol sbesial*: mae ganddo ymwybyddiaeth o'r bydysawd a phrydferthwch bywyd ac ymwybyddiaeth o'i fodolaeth ei hun. Mae ganddo'r gallu i newid y byd er gwell, ac er gwaeth. Hyd y gwyddom, Dyn - ni - yw'r unig rhywogaeth â'r fath alluoedd ... *ychedig is na'r angylion*, yn wir.

(A gyda llaw, dychmygwch 'nawr am eiliad beth fyddai'n digwydd pe byddem un diwrnod yn dod i gysylltiad â bodau eraill yn ein bydysawd sy'n deall gystal neu gwell na ni!)

Mae'n hollol amlwg na fyddwn fyth yn gallu deall popeth am ein byd, gan ein bod yn rhan ohono, ac felly yn gaeth iddo! Mae ein dychymyg, a'n gallu i ddeall, yn gaeth i'r byd. Er enghraifft, dychmygwch ein bod ni i gyd yn byw ar linell syth. Byddai pob un ohonom a'i le ar y llinell, byddai dim modd i ni basio'r gilydd, a dim modd i weld tu hwnt i'r person i'r chwith, a'r person i'r dde. Byddai'r byd y tu hwnt i'r bobl hynny, eich cymdogion agosaf, yn ddirgelwch llwyr. Ond

dychmygwch beth fyddai'n digwydd pe byddai un person ar y llinell yn cael caniatâd i gamu i ffwrdd o'r llinell: byddai wedyn yn gallu gweld y linell gyfan yn estyn i ebargofiant i'r dde ac i'r chwith; byddai'n gallu gweld y boblogaeth gyfan arni. Ond gan ei fod yn gaeth i'r llinell, y cyfan gall dyn ei weld yw ei gymydog i'r chwith ac i'r dde.

Rŷn yn gaeth i fyd o dri dimensiwn gofodol, ac un dimensiwn amserol, a ffurfiau penodol o reolau ffiseg. Mae'n amhosib i ni resymegu am fyd cymhlethach neu fyd arall o gwbl, ag unrhyw sicrwydd. Yr unig ffordd i ddod i ddeall y bydysawd go iawn byddai i allu gweld y bydysawd o'r tu allan, o'r tu hwnt iddo (i gamu i ffwrdd o'r linell, fel petai); ond byddwn ni byth yn gallu gwneud hynny, wrth gwrs, gan ein bod yn gaeth i'r llinell. Yr un posibilrwydd arall efallai yw bod rhywun neu rhywbeth yn dod o'r tu hwnt i'n byd i esbonio wrthym amdano. *Pwy tybed?*

Dechrau o'r dechrau

"Rwy'n meddwl, felly rwy'n bodoli" ("Cogito, ergo sum"), dywedodd Descartes gynt. Yn wir, mae'n anodd peidio derbyn fy mod yn bodoli. Rwy'n meddwl, rwy'n cael syniadau, mae 'da fi synhwyrâu; ond peidiwch da chi â gofyn wrtho i sut mae hyn i gyd yn bosib! Hyd y gwelaf i, mae'r ffaith fy mod i yma yn llythrennol wyrthiol.

Ond mae'r stori'n fwy anhygoel fyth o lawer, oherwydd fod fy synhwyrâu yn dweud wrthyf fod 'na bobl jyst fel fi o'm cwmpas ym mhobman. Mae'r bobl 'ma yn edrych fel fi, ac yn ymddwyn fel fi. Mae rhai yn fyrrach, rhai yn deneuach, rhai â lliw croen 'bach yn wahanol, yn siarad yn wahanol ac yn resymegu'n wahanol; ond yn y bôn yr un fath â fi. Mae'n weddol rhesymegol felly i dderbyn fod pob un o'r bobl 'ma yn fyw, jyst fel fi, yn wyrthiau hefyd, jyst fel fi. A dweud y gwir, gallai dyn ddweud ein bod ni i gyd yn ran o'r un wyrth. Felly debyg pob anifail a phlanhigyn, a phopeth arall yn y byd, byw ai beidio. Rŷn ni gyd yn rhan o wyrth gwaith Duw.

Mae rhyngweithio â'r byd felly fel rhyngweithio gyda pethau drudfawr ofnadwy sydd i bob pwrpas yn ran ohonom ni ein hunain, ac yn rhan o waith Duw. Rhaid i ni barchu a charu pawb a popeth fel rydym yn parchu a charu ein hunain, a charu Duw. Mae achosi dolur neu niwed i arall fel niweidio ni ein hunain, niweidio'r system, niweidio'r greadigaeth wyrthiol 'da ni'n rhan ohoni, niweidio Duw Ei Hun.

A dyma yn syml i mi yw neges Cristnogaeth: *"Câr yr Arglwydd dy Dduw â'th holl galon ac â'th holl enaid ac â'th holl nerth ac â'th holl feddwl, a chôr dy gymydog fel ti dy hun."* Fel Cristion, credaf fod neges bywyd yr Iesu yn crynhoi yr hyn dylai bywyd da fod. Ond credaf hefyd fod eraill yn cael ysbrydoliaeth tebyg o fywyd Mohammed, neu'r Gwrw Nanac, neu o draddodiadau Hindŵaidd, neu o ddaliadau dyneiddiol neu "humanist", neu o eiriau Emmanuel Kant neu'r Dalai Lama, ac yn y blaen. Rwy'n ffodus fod 'da fi ffrindiau sy'n dilyn credoau gwahanol i mi - ac yr wyf yn hollol sicr fod pob un ohonynt yn ceisio byw bywyd y byddai'r Cristion yn ei adnabod fel bywyd da. Bywyd o ras a chariad.

Mae Yn Amlwg

“Clyw, rŷn ni’n fyw am ei fod. Duw yw awch, rheidrwydd y dechrau. Fe yw bri sŵ ffiseg. Ei fodd bu’r Glec Fawr. Hynotaf yw deddfau ei natur. Daear a nef, o’i gariad ef y dônt. O’i logos, ein hesblygiad; ei grap fel map ym mhopeth.

Rhoddodd wareiddiad. Drwy ei nerth, dwi o werth, dwi’n wyrthiol. A rhyfeddod cydnabod ein bod i gyd yn un; rhin pawb o’r un peth; heb amau, gwyrthiau rŷn ni ‘gyd; diferion o’r un afon hefyd.

Ein credo, caru pob creadur; a neges pob planhigyn; llwybr ei swyn, gwefr holl bresennol.

Gwerth dyn yw gweld gwyrthiau Duw. Gwaith celfydd ei fysedd, nid mawredd drwy ymyrryd. Achau rhyw undeb a chywreindod; nid niwed a newyn. Dawn nid dinistr. Moes nid mellt. Duw tēr nid iâwê taran. A diddig addewidion cyd-ddigwyddiadau.

Baich yw pob hen bechod, anochel yw’n pechu. Ond ein bodd, ein modd yw maddau. A naturiol yw, gofyn i Dduw am faddeuant. Rhannu geiryn, tra'n rhoi o’n gorau; a gwylio rhag ceisio'n rhy galed. Gwirioni bod o ddaioni i ddynion; a thirioni ni’n hunain; i’r hunain sydd orau ohonom.

Cyfeillion llon, rŷn ni’n fwy na digon da.

Gweld y byd â llygaid cyd-ddyn; bod yn was i ras yr Iesu; marwodd ac atgyfododd o’i fedd. Yn ôl ethos Luther; ac angor cyngor Kant; cofio’n feunyddiol mai hudol yw cymodi!

Yn gynnes yn fy mynwes, golau mewnol; Duw mewn dyn, fel un rŷn ni ‘nawr. Duw yw deall; a’i air yw fflam cariad.”

Caersalem newydd

Fe gredaf ein bod ni, ni sy'n ceisio byw drwy garu Duw a charu cyd-ddyn, pob cyd-ddyn, yn sylfaenol gywir, yn yr iawn. Yn y dyfodol (os na chwythwn ni’n hunain i eargofiant yn y cyfamser), fe gredaf yn ddiffuant y bydd mwy a mwy o bobl yn dod i feddwl fel ni. Rhyw nam dros dro, rhyw “blip” arall yw'r hyn sy'n digwydd yn bresennol yn Nghymru ac yn gyffredinol yng ngwledydd yr Hen Fyd. “Blip” yw cau capeli, a “blip” yw tueddiadau at eithafiaeth wleidyddol. Nid Trump na Putin na Farage, nac Elon Musk na Zuckerberg na'r boi Amazon fydd piau’r dyfodol: fe ddaw Caersalem newydd, lle bydd pawb yn caru Duw, a charu cyd-ddyn.

“Wele, yr wyf yn sefyll wrth y drws ac yn curo; os clyw rhywun fy llais ac agor y drws, dof i mewn ato, a bydd y ddau ohonom yn cydfwyta gyda'n gilydd.”

Golau mewnol

Fe wyddom am fywyd a neges yr Iesu o’r Beibl, ond rwy'n siŵr fod rhai ohonom yn ei chael yn anodd i gymryd y Beibl air am air. Mae’n anodd derbyn dehongliadau llythrennol. Efallai eich bod yn tueddu dehongli’r llawer o’r hyn i chi’n gyfarwydd â fe yn y Beibl fel parablau neu diarhebion – yn sicr, dyna rwy'n ei wneud. Ond llwybr llithrig yw hon, mae ‘na beryg – faint o barabl a faint o

wirionedd “gair am air” sydd yn yr Efengylau, er enghraifft? Faint o wirionedd “gair am air” a faint o barabl yw stori'r geni, neu storïau iachau, neu hyd yn oed croeshoeliad ac atgyfodiad. Mae rhai bobl yn dweud na allwch chi fod yn Gristion o gwbl os na chredwch yn yr atgyfodiad. Ond beth mae “credu mewn atgyfodiad” yn meddwl yn union? Credu fod dyn o gnawd a gwaed, oedd yn llythrennol yn fab i Dduw anfeidrol, tu hwnt i bob deall, wedi marw ac wedi dod yn ôl yn fyw; neu credu fod yna “atgyfodiad” ysbrydol i'w gael i ni 'gyd, ond inni ei geisio. Lle felly mae'r tir canol?

Mae 'na ddigon o sôn yn yr hen destament fod Duw yn cosbi ac hyd yn oed yn fodlon cymryd bywyd ambell waith. Fod Duw yn fodlon boddi'r byd, yn mynnu aberthau a lladd plant cyntaf anedig. Ond fel mae sawl un wedi dweud, “nid fy Nuw i yw hwn!”.

Mae'r hyn dwi wedi darllen a deall o lythyron Paul yn gwneud llawer o synwyr i mi. Ond cwyn rhai o'r deallusion yw nad yw Paul yn cyfeirio (rhyw lawer) at fanylion bywyd yr Iesu ar y ddaear. Tybed os taw ysbrydoliaeth bywyd a neges yr Iesu sy'n bwysicach na dim, yn hytrach na manylion ei fywyd?

Mae rhai o'r negeseuon a'r canllawiau y cawn o'r testament newydd yn anodd i'w derbyn. Er enghraifft, ydi hi'n wirioneddol rhesymol inni heddiw rhoi ein holl feddiannau i eraill, os am fod yn Gristion da? Beth am ein cyfrifoldeb dros ein teulu ni ein hunain? O ba *dda* fyddai Samariad trugarog heb yr adnoddau i helpu'r gŵr ar ymyl y ffordd?

Mae'r gwyddonydd a'r sgeptig ynof yn meddwl mae'r gwaethaf am grefydd, a moeseg, yw'r bobl sy'n cyflyru a manipiwleiddio syniadau i'w dibenion eu hun. Mae Cristnogaeth fel canllaw, fel ffydd, yn ddelfrydol. Yn rhywbeth i ni geisio'i gyrraedd, yn rywbeth sy'n wirioneddol werth ymdrechu amdano. Mae lle i honni fod system gymdeithasol fel comiwnyddiaeth yn ddelfrydol hefyd. Ond bobl sy'n troi'r syniadau i'w dibenion eu hun a'u llygru. Pa Gristion fyddai'n cymryd bywyd dyn arall, neu'n mynd â'i wlad i ryfel heb fynd i eithafoedd i osgoi hyn? Pa fath Gristion sy'n cadw'n dawel pan fod anghyfiawnder yn ei gymdeithas ef ei hun? Pa fath Gristion sy'n fodlon â bonysis gwerth miliynau ar filiynau o bunnoedd i bobl ym myd bancio pan fod miliynau yn byw â newid bob dydd, ac yn marw? Pa fath Gristion sy'n *dweud* dim pan fod hyn yn digwydd? Pa fath o Gristion sy'n *gwneud* dim yn wyneb hyn?

Felly mae angen trafod a dehongli, ail-drafod ac ail-ddehongli, er mwyn cael unrhyw obaith o geisio dod i'r afael â'r fath ystyriaethau. Yn bersonol, dyma lle ryf i'n cofio dylanwad y gweinidog fwyaf arnaf, dros y blynyddoedd. Ambell wasanaeth, ambell bregeth a dorrodd drwodd ar lefel ddyfnach; ambell sgwrs ar ol capel, ambell ymweliad ar yr aelwyd a greodd argraff anodd ei anghofio, a agorodd ddrysau i ystyriaethau pellach, a ddaeth a ryw ddealltwriaeth gliriach.

Mae'r Crynwyr yn sôn am *olau mewnol* fel ffordd o fynegi rhyw gyfuniad o'u cydwybod, ei ffydd a'u credo. Yn ôl y Crynwyr, mae gan pob unigolyn ei syniad ei hun o'r hyn yn union yw'r golau mewnol, ond yn aml mae'n cyfeirio at bresenoldeb Duw, neu ysbryd Duw, yn yr unigolyn. Mae'r golau mewnol yn mynegi'r ffaith fod Duw ynom ni i gyd. Mae'r Crynwyr yn credu na ddylem or-ddibynnu ar unrhyw beth tu hwnt i'n profiadau personol i'n harwain yn ein bywydau. Yn hytrach, y golau mewnol dylai arwain bob un ohonom. Drwy fynychu'r oedfa a thrafod, rydym yn sicrhau ein bod yn cydgordio a chyd-dynnu yn ein ffydd. Y golau mewnol yw ein batris ysbrydol, sy'n goleuo'r ffordd i ni drwy bywyd.

Diwedd glo

Hoffwn nodi wrth dynnu at glo ein bod yn falch iawn o Brian ym Mhendref. Mae yn weinidog ffyddlon, meddylgar a charedig. Rydym yn ffyddiog bydd ei hanes yma yn Llandegla yn debyg. Gwelwn gyfle hefyd, gan ein bod ni bellach yn rhannu gweinidog, i'r ddwy eglwys ddod at ei gilydd yn amlach, i ddilyn esiampl da gwasanaeth Y Nadolig llynedd!

I droi 'nol at bwrpas y sgwrs bresennol: "siars" neu "her" mae hwn i fod! Ond pwy wyf i, i'ch siarsio chi yng nghwrdd sefydlu Brian? Efallai taw'r ffordd tecaf i ymateb, yw drwy feddwl am yr hyn y byddwn yn hoffi gosod fel her i fi fy hun o dan y fath amgylchiadau; a rwy'n weddol sicr taw'r her fyddai i *ddewis credu*; ac i wneud hyn gyda'r sicrwydd sy'n dod yn unig o fod yn barod i feddwl, i fyfyrto, i ddarllen, i wrando, i rannu, i ystyried ac ailystyried seiliau ffydd, drwy weddi ac oedfa â neges bywyd Crist yn ganolbwynt. Ac wedi dewis credu, i *weithredu'n* dirion ond yn gadarn i garu Duw a charu cyd-ddyn yn ymarferol yn y byd sydd ohoni.

Ond mae 'na gyngor gwell o lawer i'w gael rhwng gloriau'r Beibl:

"Am hynny, yr wyf yn ymbil arnoch, gyfeillion, ar sail tosturiaethau Duw, i'ch offrymu eich hunain yn aberth byw, sanctaidd a derbyniol gan Dduw. Felly y rhowch iddo addoliad ysbrydol. A pheidiwch â chydymffurfio â'r byd hwn, ond bydded ichwi gael eich trawsffurfio trwy adnewyddu eich meddwl, er mwyn ichwi allu canfod beth yw ei ewyllys, beth sy'n dda a derbyniol a pherffaith yn ei olwg ef. Oherwydd, yn rhinwedd y gras y mae Duw wedi ei roi i mi, yr wyf yn dweud wrth bob un yn eich plith am beidio â'i gyfrif ei hun yn well nag y dylid ei gyfrif, ond bod yn gyfrifol yn ei gyfrif, ac yn gyson â'r mesur o ffydd y mae Duw wedi ei roi i bob un. Yn union fel y mae gennym aelodau lawer mewn un corff, ond nad oes gan yr holl aelodau yr un gwaith, felly hefyd yr ydym ni, sy'n llawer, yn un corff yng Nghrist, ac yn aelodau bob un i'w gilydd. A chan fod gennym ddoniau sy'n amrywio yn ôl y gras a roddwyd i ni, dylem eu harfer yn gyson â hynny. Os proffwydoliaeth yw dy ddawn, arfer hi yn gymesur â'th ffydd. Os dawn gweini ydyw, arfer hi i weini. Os addysgu yw dy ddawn, arfer dy ddawn i addysgu, ac os cynghori, i gynghori. Os wyt yn rhannu ag eraill, gwna hynny gyda haelioni; os wyt yn arweinydd, gwna'r gwaith gydag ymroddiad; os wyt yn dangos tosturi, gwna hynny gyda llawenydd. Bydded eich cariad yn ddiragrith. Casewch ddrygioni. Glynwch wrth ddaioni. Byddwch wresog yn eich serch at eich gilydd fel cymdeithas. Rhowch y blaen i'ch gilydd mewn parch. Yn ddiorffwys eich ymroddiad, yn frwd eich ysbryd, gwasanaethwch yr Arglwydd. Llawenhewch mewn gobraith. Safwch yn gadarn dan orthrymder. Daliwch ati i weddio. Cyfrannwch at reidiau'r saint, a byddwch barod eich lletygarwch. Bendithiwch y rhai sy'n eich erlid, bendithiwch heb felltithio byth. Llawenhewch gyda'r rhai sy'n llawenhau, ac wylwch gyda'r rhai sy'n wylo. Byddwch yn gytûn ymhlith eich gilydd. Gochelwch feddyliau mawreddog; yn hytrach, rhodiwch gyda'r distadl. Peidiwch â'ch cyfrif eich hunain yn ddoeth. Peidiwch â thalu drwg am ddrwg i neb. Bydded eich amcanion yn anrhydeddus yng ngolwg pawb. Os yw'n bosibl, ac os yw'n dibynnu arnoch chi, daliwch mewn heddwch â phawb. Peidiwch â mynnu dial, gyfeillion annwyl, ond rhowch ei gyfle i'r digofaint dwyfol, fel y mae'n ysgrifenedig: " 'Myfi piau dial, myfi a dalaf yn ôl,' medd yr Arglwydd." Yn hytrach, os bydd dy elynion yn newynu, rho fwyd iddynt; os byddant yn sychedu, rho iddynt beth i'w yfed. Os gwnei hyn, byddi'n pentyrru marwor poeth ar eu pennau. Paid â goddef dy drechu gan ddrygioni. Trecha di ddrygioni â daioni." [Rhufeiniaid 12]

Er mwyn Ei Enw, amen.